

PRVNÍ DÍL

„Skutečná zvěrstva“: Masové popravky po skončení války v květnu a červnu 1945

EDIČNÍ POZNÁMKA

V předložené dokumentaci se nejedná o vědeckou publikaci, ale přesto se snažíme dodržovat pravidla, na nichž jsou vědecké publikace založeny. Ovšem bylo při tom nutné uzavřít kompromis vzhledem ke čtivosti a porozumění obsahu pro širší vrstvu čtenářů. Charakter pramenů má zůstat znatelný, ale nechceme čtenáře trápit editorskými poznámkami a vysvětlivkami. Pro lepší čitelnost byla sjednocena notace, opravena interpunkce a menší gramatické chyby oficiálních protokolů byly korigovány, ovšem vždy tak, aby se nezměnil obsah a smysl sdělení. Tak byla například sjednocena česká vlastní jména, co se týče diakritik. V německé části jsou názvy měsíců vypsány. Editorovi je známo, že v některých dokumentech, převzatých textech a citacích různých autorů jsou v publikaci věcné i gramatické chyby a nedostatky, ovšem pro autentičnost je necháváme v původní podobě.

V případě pochybností mohou být nápomocné poznámky v textu nebo závěrečná vysvětlení pro formální srozumitelnost zdrojů. Redakční poznámky, které není možno odbýt krátce, jsou k dispozici v poznámkách za textem. Tyto slouží k porozumění historických souvislostí a představení osob, jakož i odkazům na související prameny a literaturu.

Zavedeny byly následné typografické konvence: Výrazy v hranatých závorkách obsahují jazykové nebo obsahové výklady a korektury editora a nebyly součástí originálního textu. Výrazy v kulatých závorkách nabízejí jazykové varianty. Například v německé části jsou vždy k německým názvům uváděna i česká jména. Ve složitých překladech jsou původní výrazy uvedeny v závorkách. Ze strojopisných zdrojů 1947-1951 jsou lomítka („/“) zachována, aby byl poznán rozdíl od editorských závorek. Toto platí ze systémových důvodů také pro závorky následující po číslech.

Typografické zvýrazňování bylo z optických důvodů zjednodušeno. Velká písmena byla ze zdrojů převzata a tučný text, podtržení a prolomení je změněno ve velká písmena. V nadpisech zůstává podtržení zachováno. Ve zdrojích, které nám byly dostupné z novějších zápisů, jsou vlastní jména na patřičných místech psána velkými písmeny. V první části je členění odstavců převzato z originálu, odstupy ovšem nikoliv. K lepší orientaci jsou všechny dokumenty uvedeny redakčními nadpisy s mezititulkovými názvy. Z důvodu lepší orientace v textech byly úvody vysázeny kurzívou.

Úvodní poznámky

Jádrem prvního dílu této dokumentace je šest archivních dokumentů z roku 1947 k vyšetřování případu Postoloprty parlamentní komise z archivu ministerstva vnitra. Český historik Tomáš Staněk je označil jako „klíčové dokumenty“ k tomuto případu¹. Pět z nich zde otiskujeme v celém rozsahu, z toho má jeden přepis stenografického protokolu vyšetřování v originálu 139 stránek. V šestém dokumentu uvádíme pouze výňatky, protože se zde jedná pouze o souhrn výpovědí a souvislosti jsou již známy. Tyto dokumenty jsou doplněny výňatkem výpovědi z roku 1951, která se zabývá úlohou dvou zodpovědných osob případu Postoloprty, poručíka Jana Čubky a jeho nadřízeného generála Bedřicha Reicina. Čtyři z těchto dokumentů již byly zveřejněny ve zvláštním vydání „Domovského zpravodaje Žatecka“ (*Heimatbrief Saazerland*) v roce 2005². Tyto příspěvky byly, jako všechny převzaté články, redakčně nově přepracovány a doplněny poznámkami. Částečně byly také nově přeloženy. Přitom jsme se snažili ještě více přiblížit text původnímu zdroji. Osobní poznámky překladatelů Herberta Voitra a Adalberta Wollraba byly zahrnuty podle možností a potřeby.

Dokumenty

K parlamentnímu vyšetřování 30.-31. července 1947 (s následujícím vyšetřováním a opatřeními) došlo z toho důvodu, že v Žatci a v Postoloprtech se roztrušovaly pověsti a nespokojenost se způsoben odsunu Němců. Koncem dubna a v červnu toho roku došly na ministerstvo obrany, vnitra a spravedlnosti, jako i do kanceláře prezidenta republiky Edvarda Beneše anonymní dopisy, v nichž se autoři zmiňovali o problematických poválečných událostech v těchto městech³. To přimělo ministerstvo obrany a vnitra provést vyšetřování na těchto místech⁴. Ministr vnitra Václav Nosek obdržel na to 2. července zprávu, která je zde následně otištěna jako první. Bezpečnostní výbor parlamentu – zákonodárné shromáždění – zřídilo 9. července vyšetřovací komisi pro tyto události. Osoby, o kterých byla v těchto anonymních dopisech zmínka, se měly vyslýchat jako svědkové. Společná zpráva ministerstva obrany a vnitra z 28. července měla sloužit jako předloha. I tato zpráva je v naší dokumentaci zveřejněna. Výslech svědků před parlamentní komisí, která se skládala z pěti poslanců, šesti poradců ministerstev a SNB a tří příslušníků StB, se konal 30. a 31. července v budově okresního soudu v Žatci.

Výsledky však nepřinesly požadované výsledky, neboť svědkové, přes příslib důvěrnosti a beztrestnosti, si již nemohli a nechtěli vzpomenout na tyto události.

Nikdo neviděl exekuce a trýznění na vlastní oči a nikdo nevěděl, kam se poděly konfiskované šperky či skvosty. Komise rozhodla o dalším šetření a výsledích vyšších vojenských důstojníků v Praze, k nimž skutečně došlo⁵. 13. srpna 1947 zaslala oblastní pobočka StB v Mostě zprávu na ministerstvo vnitra o dalším vyšetřování, které bylo provedeno „velice diskrétním způsobem“. I tato zpráva je následně otištěna. Mezitím byly zhotoveny náčrty známých masových hrobů, které jsou datovány z 8. srpna. Z hygienických důvodů a pro znemožnění vzniku pietních míst byla doporučena exhumace, která byla koncem září provedena. Při tom byl sepsán detailní seznam exhumovaných mrtvol. Exhumační dokumenty jsou zde také následně zveřejněny.

V roce 1951 byly v rámci komunistické čistky v této souvislosti provedeny další výslechy ze zatčeným přednostou OBZ Bedřichem Reicínem a kapitánem Kišem k dalším objasněním i osobě poručíka Čubky⁶.

Všechny tyto protokoly a zprávy byly v době vlády komunistů – jako již před tím – označeny za tajné a teprve od roku 1992 odtajněny a otevřeny pro vědecká bádání. V roce 1995 podali u krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem čtyři občané České republiky trestní oznámení o válečných zločinech a národnostní genocidě, ve kterém jmenovali pět osob jako zodpovědné, které byly též vyslýhány parlamentní vyšetřovací komisí⁷. 9. října 1997 bylo usnesením trestní stíhání odloženo, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Toto právně korektní usnesení uzavírá dokumentaci z českých archivů a úřadů.

Úvody

Tato dokumentace byla v prvním vydání – a také nyní zde – uvedena dvěma články, které se zabývaly základními otázkami vyhnáných rodáků ze Žatecka: „Proč právě Žatec?“ a „O co v těchto dokumentech jde“⁸. Již parlamentní komise poznala v roce 1947, že případ Postoloprty měl ve srovnání s jinými „porevolučními případy“ mimořádnou dimenzi, a že se zde nejednalo o ojedinělé nepříjemné události, nýbrž skutečně o masové exekuce. Proč právě Žatec a Postoloprty? Peter Klepsch, pamětník, který jako mladý zažil postoloprtský tábor, se snažil svým vyprávěním tyto události v souvislosti s předcházejícími otázkami řešit. Ovšem nepodařilo se mu to, i když měl kromě svých vlastních zážitků k dispozici i spisy z archivů ministerstva vnitra České republiky. Nemohlo se mu to ani podařit, protože odpovědi v těchto zde uveřejněných materiálech nelze nalézt. Důvodem toho je, že Žatec byl strategickým

a byrokratickým místem činu. A Postoloprty byly plánované jako nové hlavní stanoviště velitelství nově založené 1. československé divize. Tímto rozhodnutím připravilo ministerstvo obrany logistický základ pro „zajištění“ a „očistění“ severočeského pohraničí. Vojenský předvoj s utajenými příkazy připravoval již rozhodnutý „odsun“ Němců skrze teror, který měl Němce dezorientovat⁹.

Analytická hodnota tohoto velice osobního textu Petera Klepsche je v podstatě omezená. Neměl by být chápán jako kritika historických událostí, ale pouze jako osobní svědectví a náhled dějin očima vyhnanců českých Němců se všemi klady i zápory.

Otázka Herberta Voitla „O co v těchto dokumentech jde“ je neporozumění, ale i toto neporozumění nám otvírá problematiku vyhnanců. Nám se zdá, že Voitol ve svém článku dokumenty jakoby rozebíral a na jejich základě vyprávěl případ Postoloprty nově. Ale o to mu jistě nešlo. Jako mnohým českým Němcům mu šlo o prožité násilí a bezpráví, o ránu, která dál hnísala, a o odmítání světa toto bezpráví mít na zřeteli. Padesát let byli vyhnanci zajiati ve svých vlastních vzpomínkách, žalobách a vyprávění – bez možnosti toto úředními zdroji doložit. Neboť tyto dokumenty – pokud nebyly zničeny – ležely nedosažitelně v Praze. Oni si museli nechat líbit, že jim nikdo nevěřil, že jejich líčení je přehnané nebo tendenci. Mnoho z nich tak zahořklo, ale jejich vzpomínky jim nikdo nemohl vzít. Voitol tedy nemusel „Postoloprty“ vyprávět nově. Jeho čtenáři znali tyto příběhy, ale neočekávané otevření spisů z Prahy je potvrdilo. Voitol tedy líčí ve svém úvodu boj vyhnanců o své vzpomínky a obtížné kroky k smíření, které bez poznání pravdy není možné. On se nedívá na zdroje jako badatel, ale očima postiženého, který ve své pozici v konfliktu s partnerstvím s Čechy hledá svoji pozici a úlohu. Švýcarský historik, který pracuje v ČR, Adrian von Arburg považuje toto za „převážně objasňující“¹⁰.

Podle Herberta Voitla neměli vydavatelé v roce 2005 v úmyslu zdroje „a ty v nich se početně vyskytující jednotlivosti doprovázet komentovanými poznámkami“. Nechtělo se totiž plýtvat časem a „poskytnout rychle tyto brizantní texty bez doplňků jako dokumentační základ“¹¹. Komentář měl následovat v pozdějším novém vydání. A z této myšlenky vyšla tato naše publikace. Přesto jsme se také my zřekli komentování těchto zdrojů, neboť tyto mluví samy za sebe. Naše poznámky se omezují na doplňkové informace k osobám a na místa těchto historických událostí a souvislostí. Příčné odkazy slouží jako průvodce informacemi zveřejněných na různých místech publikace.

Co nám tyto spisy vyprávějí

Přesto jsme toho názoru, že jsme čtenáři dlužni krátké zhodnocení těchto bývalých tajných spisů¹². Tajné spisy mají vždy něco utajit. Ono zakrývané z nich vychází, byť nepřímě. Ze silných protikladů ve výpovědích, tvrzeních a

závěrech je možné vyčíst samotné záměry tohoto vyšetřování.

Podnětem k tomuto vyšetřování byl určitý neklid v obyvatelstvu a starost o pohled na Československo ze zahraničí. Přitom se v politických kruzích pravděpodobně přesně nevědělo, co se před dvěma roky v severních Čechách odehrálo. Překvapení komise o masových hrobech bylo nefalšované. Jaký postoj k tomu měli čeští starousedlíci je možné přímo vyčíst z výpovědí. Podle nich sice česká společnost s odsunem obecně souhlasila, ale ne se způsobem a metodou, kterou byl proveden¹³. Ve zprávě ministrovi Noskovi ovšem není o těchto omezeních zmínka. Spíše se tvrdí, že se tehdy na těchto exekucích všichni podíleli, bez ohledu na vlastní politický směr i na jiných místech v české zemi podle hesla: „Dobrý Němec – mrtvý Němec“. Kdyby tomu tak bylo, tak se musíme ptát, proč dva anonymní dopisy v Praze vyvolaly tolik rozruchu.

Nutné je vyhodnotit v této souvislosti úlohu předsedy správní komise v Postoloprtech, ředitele školy a nadporučíka v rezervě Rudolfa Zelenky, kterému velitelství OBZ dalo rozkaz k soustředění Němců¹⁴. Zelenka je v podezření, že byl jedním z těchto autorů, který tyto anonymní dopisy psal¹⁵. Zelenka se odepřel vyslýchání před složkami SNB v červnu roku 1947, které bylo nařízeno ministerstvem vnitra. K výsledkům parlamentní komise se ale dostal. Skutečně byl jeden z mála funkcionářů, kteří proti těmto exekucím protestovali, ovšem marně. Také místní velitel armády musel přiznat svoji bezmocnost oproti OBZ¹⁶. Svému deníku svědčil Zelenka své úzkostné sny vzhledem k nočnímu střelení a píše dále: „Poměry nevyhovitelné. OBZ exekutuje přes 200 lidí a loví další. My se podřizujeme rozkazu a přivádíme další Němce do tábora“. Ve svém výsledku v červenci 1947 nezatajuje svoji averzi proti metodám OBZ, potvrzuje ovšem, že ohledně exekucí „prostě všichni říkali, že oni [ti Němci] si to všichni zasloužili a že jich mělo být ještě více. Každý tato opatření považoval za správná, ale způsob a hlavně s místy nesouhlasili“¹⁷. Na druhé straně, tak to stálo ve zprávě ministru Noskovi, Zelenka, „jemu je v široké veřejnosti přisuzována zodpovědnost za to, co se v květnu a červnu 1945 Postoloprtech událo – vzhledem k tomu, že byl předseda místní správní komise v Postoloprtech, nic proti tomu nepodnikl, co by těmto provedeným exekucím mohlo zabránit“¹⁸.

Z toho jsou zřetelné protikladné výroky parlamentní komise. Na jedné straně „nám jde o popravené Němce, protože šeptanda tyto věci rozvádí do velikých čísel. Chceme věc [statisticky] podchytit, abychom mohli říci, že jsme věc vyšetřili a že situace vypadá tak a tak“ (předseda komise Bunža). Není však snaha provinilce potrestat. Předvolání přicházejí před komisi jako svědkové a nikoliv jako obžalovaní. Zajišťuje se jim, že „nikomu se nic nemůže stát“¹⁹ a slibuje se jim, že ti aktéři, „kteří [skrze

falešné obvinění] pošpinění, budou satisfikováni a bude možné udělat za tím čáru“²⁰. Na očividné zločiny se zde pohlíží pouze z politické a taktické stránky. Tzv. excesy se zde vidí pouze jako „netaktické“²¹, protože vlastní obyvatelstvo iritují a zahraničí znepokojují. Vyšetřuje se podezření, které bylo uvedeno již v anonymních dopisech, že někteří pachatelé se obohatili, nebo že zabili Němce z nízkých a osobních popudů. Předseda komise si přeje, aby „páni důstojníci“ se otevřeně k těmto činům přiznali „jako spravedlivé pomsty na Němcích“: „Nedomníváme se, že by tyto činy byly spáchány z jiné motivace“. Poslanec Kácl, který byl členem strany prezidenta Beneše, prohlásil: „Nejsem pro to, abychom soudili Čechy za to, že potrestali Němce.“²²

Místo toho se s nelibostí zjišťuje, že: „V širší veřejnosti [je] ohromný zájem na celém případě, snaha informovat kdekoho o věci, přičemž zprávy, které z tohoto pramene přicházely, nelze označit jinak než za zprávy zveličené, jak tomu obvykle bývá při propagandě šepem, která pracuje bezohledně, tj. bez ohledu na zájmy státu, jen s tím zájmem, vyvolat co možná největší sensaci“²³. Z tohoto hlediska jest také posuzovat případ žatecký, správněji řečeno případ postoloprtský, který v poslední době, díky nezodpovědné politické činnosti některých politických funkcionářů, zbytečně rozvíjí náš politický život a ohrožuje tak a zostuzuje jméno Československé republiky za hranicemi, jak vychází ze zprávy ministru Noskovi²⁴. Obvinění proti Janu Zichovi, jednomu z hlavních činitelů v případě Postoloprty se považuje za politickou intrikaci: „Jinak politicky jest patrné, že celá tato akce má za úkol odstraniti předsedu ONV v Žatci, příslušníka komunistické strany Jana Zichu, a že za tento požadavek se staví ostatní strany Národní fronty“.²⁵

Jak již bylo předem zmíněno, vyšetřovací komise nebyla s výsledky své snahy a celkovým vyšetřováním spokojena²⁶. Výsledkem bylo, že bylo zjištěno, že stovky Němců byly zastřeleny bez soudního řízení, což ovšem nebylo vůbec tématem, či se vůbec neřešilo. Jako důvod stačilo vytetování znaku SS, či obvinění někoho, že se jednalo o funkcionáře NSDAP nebo člena HJ. Jelikož se našly masové hroby a mrtvolky byly exhumované – celkem 757 – tak nebyla na těchto činech zjištěna žádná pochybení. Svědkové mluvili o „střílení“, které v noci slyšeli nebo o nočních zákazech vycházení. Jestli to byl důstojník, policista, úředník, občan, nebo zajatec v táboře, ani jediný na vlastní oči popravu neviděl. Žádný člen armády nebo zpravodajské služby nevěděl, jak došlo k těmto mrtvým a kdo k tomu dal rozkaz²⁷, i když si v tom svědkové protiřekli. Komise se ovšem příliš nenamáhala a nešla ve svém postupu do hloubky a v některých otázkách byla cítit rezignace a předem se vzdávala odpovědí. Pokusy o získání důvěry, prosby i slib beztrestnosti s cílem získat informace o událostech ztroskotaly. Co se týče zodpovědnosti v

„případu Postoloprty“ narazila komise na kartel popírání a mlčení.

Jako konečné viníky označila vyšetřovací komise poručíka Čubku a policistu Marka, a to bez doznání a jasných důkazů. Proč se nepokusili při vyšetřování zjistit odpovědnost vyšších důstojníků, jako Zíchy a Černého, z výpovědi nevychází. Od trestního stíhání komise upustila, ovšem s odkazem na zákon z 8. května 1946 o beztrestnosti, ve kterém jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jehož účelem bylo přispět k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů²⁸. Při otázce k čemu toto vyšetřování vlastně sloužilo, narážíme na poznámku poslance Dr. Kokeše: „... jde však o to, aby byly zaraženy hlasy, které soustavně chtějí z toho vytloukat kapitál pro našeho nepřítele“²⁹. Tím byla dána do pohybu spirála zamlčování, o které píše Herbert Voithl³⁰.

Nemůžeme se ubránit dojmu, že parlamentní vyšetřovací komise byla plánována jako fraška, a že někteří členové komise měli sami pochybnosti o své misi. Když se diskutovalo o tom, jestli by bylo nutné vyzvat veřejně ke svědectvím o těchto událostech, ozval se, do té doby většinou mlčenlivý poslanec Horvát: „Souhlasím s návrhem dr. Kokeše, aby vyhláška, aby se hlásili ti, kdo o věci vědí, nebyla vydávána. Pro svědky je nebezpečí, že kdyby vypovídali, bude na ně vykonáván politický tlak. Znáám případ z Varnsdorfu, kde ti, kdo mluvili, nebyli přijati do práce. Je to politický teror. Jsem zásadně proti takovému postupu, ale přál bych si, aby na světlo boží vyšlo, jak se události skutečně zběhly. Zavítí Marka a Čubku by myslím nebylo zdravé a vyvolalo by velký rozruch. Na místě je potrestat skutečné viníky“.

Poslanec Horvát se zdá jediný, pro kterého každá vražda byla vraždou a nejen vražda z „nízkých a nedůstojných (ne vlasteneckých) motivů. Ale ani on nehodlá budít rozruch a je pro potrestání viníků v tajnosti. Ale jak by to šlo, aby se nevzbudil rozruch. Dodatečné vyšetřování s „nadřízenými důstojníky“ zpravodajské služby a armádního štábu proběhly 9. a 13. srpna 1947 v Praze³¹. Také ony nepřinesly nové poznatky. Generál Procházka, velitel 1. divize, která měla být umístěna v Postoloprtech, navštívil v červnu tábor v Postoloprtech. Podle jeho výpovědi nevznesli internovaní Němci „mimo rodinných a osobních přání žádné stížnosti, a hlavně nezmínili vůbec události, které jsou účelem tohoto vyšetřování“³². Generál Španiel, který podle výpovědi poručíka Čubky naznačil, že mají Němce ubít³³, se alespoň přiznává, že při rozhovoru řekl: „V Americe se říká, že dobrý Němec je mrtvý Němec.“³⁴ Jako dalšího zodpovědného by bylo vhodné vyslechnout přednostu zpravodajské služby OBZ Bedřicha Reicina³⁵ nadřízeného poručíka Čubky, ale ten se neobjevil na žádné listině. 20. srpna 1947 zakončila komise své vyšetřování.

Spisy zmizely v tajném archivu ministerstva vnitra. V oficiálním vyjádření platilo, že po skončení války až do poloviny srpna 1945 docházelo pouze k „jednotlivým přehmatům“, které byly vyjádřením spravedlivé pomsty revolučně naladěné části českého obyvatelstva. Když stát ovšem pomocí armády získal plnou moc v prostoru bývalé sudetské župy, proběhl „spořádaný a humánní“ transfer, který si vyžádali spojenci³⁶. Po prostudování těchto zde uvedených spisů a dalších od roku 1992 zveřejněných zdrojů, se musí o tomto vyjádření pochybovat. Násilné činy nevycházely od českých obyvatel, kteří byli těmito

zákroky částečně sami postiženi, ale bylo to plánováno a prováděno vojskem a vojenským zpravodajstvím OBZ. V jakém rozsahu se tím zabývali politici je nejasné. Samozřejmě o tom museli něco vědět komunisté, kteří ovládali ministerstva vnitra a obrany. Cílem těchto zásahů a činů bylo zřejmě zastrašování a dezorientování německého obyvatelstva a příprava na „odsun“. Pomstychtivé motivy je nutné u části zakarpatských Ukrajinců a volyňských Čechů, kteří zažili zverstva oddílů SS a německého vojska na východní frontě, také brát v úvahu³⁷.
Andreas Kalckhoff

POZNÁMKY

1. FOCUS 24, 7. června 2003, s. 193, v této dokumentaci na s. 461.
2. Heimatkreis Saaz (hg.): Genozid. Der Postelberger Massenmord 1945 im Spiegel tschechischer Regierungsakten. Eine Dokumentation 60 Jahre danach. Sonderausgabe des Heimatbriefes Saazerland [Domovský spolek Žatec (vyd.): Genocid. Masové vraždy v Postoloprtech 1945 v zrcadle vládních spisů. Dokumentace po 60 letech. Zvláštní vydání Domovského zpravodaje Žatecka], 2005, s. 11-48, 50-55.
3. K tomu „Předběžná zpráva o případu Postoloprty a Žatec“ na s. 174. Dalším důvodem byla jistě petice, která došla SN a spojencům. Byla podepsána bývalými českými poslanci německé sociální demokracie, mezi nimi i jejím předsedou Wenzlem Jakschem. Zde varovali před ztrátou důvěry vítězů, když se na Němcích dopouštějí nebo připouštějí stejné krutosti, které konali nacisti. Tento spis obsahoval mimo jiné drastické líčení případu Postoloprty, které prozrazovalo detailní znalosti těchto událostí (A petition to the Secretary General of the United Nations and the Foreign Secretaries of the Signatory Powers of the Potsdam Agreement from the Parliamentary Delegation of Sudeten Labour in Great Britain, concerning the unjust and inhuman deportation of the Sudeten population with the request for an international enquiry into the atrocities committed in the execution of this policy / Issued by Wenzel Jaksch. London, 1947).
4. K tomu „Předběžná zpráva o případu Postoloprty a Žatec“ na s. 174.
5. Výslechy se konaly v Praze 9. a 13. srpna 1947. Vyslýchán byl brigádní generál Oldřich Španiel, v dubnu/květnu 1945 velitel 3. brigády 1. československé armády a krátce nově vzniklé 1. divize, tehdy již přednosta vojenské kanceláře prezidenta; generál Jaroslav Procházka, od 15. května 1945 velitel 1. divize (následovník generála Španiela); a podplukovník Bohumír Lomský, tehdy asistent v generálním štábu (1956 ministr obrany). 20. srpna 1947 zakončila parlamentní komise svojí práci.
6. Tento protokol je též z archivu ministerstva vnitra (č. NAMNB 8-4 kar. 59).
7. Byl to Jan Zícha, Jan Čupka, Vojtěch Černý, Bohumil Marek a generál Španiel. Poslední byl teprve vyslýchán po 31. červenci 1947 v Praze.
8. V první vydání 2005: Worum es in diesen Blättern geht [O co v těchto listech jde], v. „Domovský spolek Žatec (vyd.): Genocid ...“, viz poz. 2.
9. Srovnej k tomu Adrian von Arburg, Abschied und Neubeginn. Der Bevölkerungswechsel in den Sudetengebieten nach 1945. In: Als die Deutschen weg waren. Das Buch zur WDR-Fernsehserie [Rozloučení a nový začátek. Výměna obyvatelstva v sudetských oblastech po roce 1945, v pořadu „Když Němci byli pryč“. Kniha k televiznímu pořadu německé televize WDR]. Berlin 2005 (tam především na s. 194-200).
10. V posudku pro vydání této knihy pro Česko-německý fond budoucnosti.
11. Tyto citáty jsou z úvodu Herberta Voitla z roku 2005, jehož poslední čtyři odstavce do této knihy nebyly převzaty. Jedná se o editorské poznámky, ve kterých autor následující články komentuje a referuje podle tehdejších dostupných informací.
12. H. Voitl ve zvláštním vydání „Domovského zpravodaje Žatecka“

také kriticky vyhodnotil tyto spisy, převážně závěrečné jednání, které zde otiskujeme na s. 226.

13. Výslechy před parlamentní komisí mimo jiné s. 183 a s. 193.
14. Výslechy před parlamentní komisí s. 207.
15. Zpráva pro ministra Noska s. 171.
16. Zpráva pro ministra Noska s. 170. Výslechy parlamentní komise s. 210.
17. Viz poznámka 13.
18. Zpráva pro ministra Noska s. 171.
19. Výslechy před parlamentní komisí s. 197.
20. Výslechy před parlamentní komisí s. 194.
21. Výslechy před parlamentní komisí s. 190.
22. Výslechy před parlamentní komisí s. 222.
23. Zpráva pro ministra Noska s. 169.
24. Zpráva pro ministra Noska s. 169.
25. Zpráva pro ministra Noska s. 172.
26. Výslechy před parlamentní komisí s. 222.
27. S výjimkou nadporučíka Černého, který přiznal, že vydal rozkaz k popravě kluků, kteří chtěli utéct. Výslechy parlamentní komise s. 203.
28. Herbert Voitl , komentář k závěrečné rozpravě parlamentní vyšetřovací komise, s. 226.
29. Výslechy parlamentní komise s. 222.
30. Herbert Voitl , komentář k závěrečné rozpravě parlamentní vyšetřovací komise, s. 226.
31. Herbert Voitl , komentář k závěrečné rozpravě parlamentní vyšetřovací komise, s. 226, zde se odvolává na Tomáše Staňka, „Verfolgung 1945“. Wien 2002, s. 145, pozn. 177. Viz horní poznámka 5.
32. Tomáš Staňek, „Verfolgung 1945“. Wien 2002, s. 145, pozn. 177.
33. Výslechy parlamentní komise s. 201.
34. Generál Oldřich Španiel (1894-1963) byl za 1. světové války důstojníkem československých legií v Rusku, v letech 1929 až 1932 československým vojenským přidělcem v Polsku, až do roku 1944 vykonával funkci československého vojenského přidělence v USA. 1944 přednosta ve Vojenské kanceláři prezidenta republiky v Londýně. 19.4.1945-15.5.1945 velitelem 3. brigády 1. čs. sboru. Od 17.5.1945 znovu přednosta vojenské kanceláře prezidenta Beneše Praze. 1946 až 1947 velitel 1. armádního sboru v Praze, 1947 až 1948 zástupce velitele první vojenské oblasti. Dne 13. srpna 1947 byl též vyslýchán vyšetřovací komisí. Čupka a Černý vypovídali, že se zúčastnili rozloučení Španiela se štábem v květnu 1945. Viz.: Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II, svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování 1945. Středokluky (Susa) 2010.
35. Strana 245-246.
36. Postupimské protokoly z 2. srpna 1945, č. XIII. Spořádaný odsun německého obyvatelstva.
37. Viz s. 202, 204.